

TREBALL FINAL DE GRAU EN MESTRE/A D'EDUCACIÓ PRIMÀRIA

"La Junta Escolar de Primera Ensenyança a Càlig: els anys del franquisme" (1940-1975)

Alumne: González Sebastià, Carlos

Tutor: Ortells Roca, Miquel Joan

Àrea i coneixement: La Memòria Històrica-Educativa als territoris de Castelló

Curs acadèmic: 2019/2020

Índex

1. Agraïments	3
2. Resum i paraules clau.....	4
3. Justificació	5
4. Introducció teòrica.....	6
5. Metodologia	10
5.1. L'entrevista	10
5.2. Anàlisi de llibres	11
6. Context històric	13
7. Resultats.....	17
8. Conclusió	22
8.1. Limitacions	23
9. Bibliografia i webgrafia	24
10. Annexos.....	26
10.1. Llibre d'actes trobat al <<CEIP FELICINDA COLLELL>>.....	26
10.2. Llibres d'ensenyament utilitzats a l'escola de Càlig	28
10.3. Registre dels càrrecs de la “Junta Local de Primera Enseñanza” a Càlig	28
10.4. Registre de defunció de Felicinda Collell	29
10.5. Llibres del mestre republicà, José Vicente Borràs, prestats per la família.....	30

1. Agraïments

Sincerament, quan vaig escollir aquesta carrera, veia lluny el TFG, però sempre és un apartat dels estudis que es té en compte per tot el que sents parlar i la repercussió que té, ja que a priori és el sùmmum de tot l'après al llarg dels estudis universitaris i l'últim escaló per a finalitzar-los.

En aquest treball vull donar les gràcies a diferents persones que han col·laborat de manera directa i també indirecta en la seua realització. Primer voldria agrair a la meua família, concretament als meus avis que han reviscut moments de quan eren nens i per tant m'han ajudat molt a entendre com era l'educació per a ells en aquella època. També a la meua mare, que ha sigut un suport constant en el desenvolupament d'aquesta tasca, recolzant-me en els moments en el que no sabia com avançar. Voldria fer una gran menció dels dos mestres entrevistats, Manuel Anglés i Froilán Borràs que d'ençà que em vaig posar en contacte amb ells m'han donat les màximes facilitats i la seua cooperació, tenint en compte la situació en la qual ens trobem actualment. No voldria oblidar-me d'Aureli Querol que va ser la primera persona que em va ajudar al començament del treball i al que he pogut acudir quan m'ha sorgit algun dubte, gràcies al seu coneixement de la història del poble. A més donar també les gràcies a Xavi Fabregat, el director actual del «CEIP Felicinda Collell de Càlig», que a pesar de les dificultats sanitàries actuals em va permetre accedir al col·legi, fent un esforç voluntari per tal que jo fera una recerca dels documents que necessitava per a fer aquest treball, sense els quals el resultat no haguera sigut el mateix.

2. Resum i paraules clau

En aquest treball anem a explicar i analitzar com van ser les visites d'inspecció a les escoles, durant l'etapa de la dècada dels anys 40 fins al final de la dictadura a Espanya. Ens centrarem en la població de Càlig, un poble que està al nord de la província de Castelló. Al llarg de la investigació explicarem què són les visites d'inspecció i com eren durant la Dictadura per així veure el seu desenvolupament. També parlarem sobre quina finalitat tenien aquestes visites al llarg d'aquell període i la repercussió que tenien en les escoles; en els mestres, a l'hora d'exercir; i en els alumnes en al llarg de la seua etapa d'estudiants. Tota aquesta situació la contextualitzarem amb el moment que es vivia en aquells temps a Espanya i a Càlig, dedicant bona part d'aquest apartat a la situació educativa i la situació laboral dels mestres en l'època, tenint en compte les obligacions que tenien, el seu currículum, l'horari a seguir, etc. La informació en la qual ens centrarem al poble, serà extreta d'una sèrie d'entrevistes amb mestres de l'època que van exercir en aquells moments, a més de la recerca de llibres de visites d'inspecció al col·legi de Càlig.

Paraules clau: visites d'inspecció, dictadura, Càlig, escola franquista, entrevistes.

3. Justificació

Des de sempre he sentit un gran interès per la història del meu poble i el seu desenvolupament al llarg dels anys. Cal dir que es tracta de Càlig, una població al nord de la província de Castelló, concretament a la comarca del Baix Maestrat. En aquest treball he investigat sobre les visites d'inspecció al llarg de la dictadura a Espanya i específicament a Càlig, intentant aprendre quina repercussió tenien per als mestres a l'hora d'exercir i en el sistema educatiu en general.

Respecte al que fa el tema escollit, em provoca bastant curiositat, perquè sempre a ma casa he escoltat històries dels meus avis de quan anaven a escola i de com ha canviat l'educació al llarg dels anys. Vull destacar que segurament no era el que m'imaginava quan vaig iniciar a cursar aquesta carrera, perquè quan comences els estudis de mestre, et venen al cap un altre tipus d'aprenentatges com poden ser metodologies, desenvolupament dels nens, etc. Però durant aquests anys he anat adonant-me de la importància que té l'evolució de l'educació al llarg del temps i la repercussió que ha tingut la història en el que avui en dia nosaltres coneixem com l'actual docència.

En aquest treball ens centrarem en les visites d'inspecció al llarg de la dictadura, la finalitat que tenien, com es realitzaven i els efectes que podien tenir en la docència d'aquells temps, sempre contextualitzant-lo el màxim possible al poble de Càlig. A més al llarg del treball volem fer veure als lectors, l'evolució d'aquestes visites d'inspecció durant aquests anys i per tant també el desenvolupament de l'ensenyament que va acord a aquestes visites, a causa de la correlació que tenen aquests dos apartats.

4. Introducció teòrica

Com es tracta de l'eix central del nostre treball, farem una introducció sobre alguns conceptes i exemples del què i com eren les visites d'inspecció en l'etapa que estem investigant per tal de veure les diferències i com s'han anat desenvolupant al llarg de l'època en la qual ens centrem, el franquisme.

Les visites d'inspecció, com bé indica el seu nom, són una trobada entre l'inspector i els docents que exerceixen a una escola determinada, per tal d'avaluar diferents aspectes de la docència del centre i portar-hi un control, regulació i registre per part de les autoritats competents. Segons Macho (2010), la missió de la inspecció educativa és la de contribuir amb les seues accions a la millora del sistema educatiu en el seu conjunt, de la qualitat de l'ensenyament i dels processos d'aprenentatge, el funcionament dels centres docents i dels seus resultats. Aquesta definició ens ajuda a entendre com les visites d'inspecció engloben tots els àmbits de la docència; no obstant, també són una ferramenta que s'ha utilitzat de maneres totalment diferents al llarg del temps. Podem fer-nos una idea de quina finalitat tenien les visites d'inspecció en dictadura quan encara durant la Guerra Civil, la Circular del 5 de març de 1938, després de 16 mesos autoritzava de nou les visites d'inspecció en l'anomenada zona "nacional" i es restablia l'educació religiosa dins i fora de les escoles. S'incloïa en aquesta circular l'obligatorietat que els nens acompanyats del seu mestre, sentirien missa els diumenges i dies festius i l'entrada a les escoles, tant dels seus alumnes com dels visitants s'iniciava amb la salutació «Ave Maria Puríssima». Aquesta circular acaba dient: "Austeridad, esfuerzo, sacrificio y entusiasmo sin límite son las notas más definidas de este glorioso Movimiento Nacional. Imprimidlas con amor en vuestras escuelas porque ésta es, aunque sin brillo aparente, vuestra misión augusta. España os lo pide y en vosotros confía para el logro completo de los ideales que alborean en su espléndido amanecer."

Segons el parer de Gálvez i Onieva (1942) en aquesta circular:

Se dan normas acertadísimas de educación religiosa, patriótica, cívica y física, se devuelve el Crucifijo a las Escuelas; no sólo se destinan una o varias sesiones semanales a la enseñanza del Catecismo e Historia Sagrada, sino se exige que el ambiente escolar esté en su totalidad influido y dirigido por la doctrina del Crucifijo; se ordena la asistencia obligatoria en corporación de todos los niños y Maestros de las Escuelas nacionales a la misa parroquial, la lectura del Santo Evangelio, indudablemente todos los sábados y la doctrina social de la Iglesia, contenida en las Encíclicas "Rerum Novarum" y "Quadragesimo Anno". Los demás aspectos de la circular (que en otra parte se reproduce íntegramente) acusan semejante acierto (p.24).

Així es va començar a forjar el control del règim franquista que aconseguí el domini absolut amb la llei d'educació primària del 17 de juliol de 1945, que agrupava tots els nivells educatius (fins la universitat). De l'articulat de la llei es desprèn que a l'educació primària se li assignaven per sobre

de qualsevol altra cosa, funcions de transmissió ideològica, d'adoctrinament, en tot cas per formar intel·lectuals ja estaven el batxillerat o la universitat. Aviat abandonarien el col·legi per ingressar al mercat laboral, i l'objectiu era que sortiren de l'escola amb uns mínims adquirits de moral religiosa rígida i autoritària i comprenent que el seu destí no era altre que formar com a súbdits resignats, respectuosos i lleials a l'ordre i al poder establert. Per tot això i a més de ser econòmicament inviable, no mostrarien un especial interès a aconseguir el grau d'educació secundària. En tenien prou amb el control ideològic i polític del sector, i amb mantenir un nombre selecte i de centres en els quals acollir a la seua futura clientela de batxillers i un grapat de gratuïts amb els quals dissimular les seues preferències socials.

En definitiva es pot dir que aquesta intenció de controlar la formació dels futurs adults del país i adoctrinar-los en la ideologia que dictava el règim la duien a terme els inspectors, que a través de les visites feien de transmissors de les consignes dictades pel règim i a la vegada s'encarregaven de l'obligat compliment d'aquestes, com bé es pot observar en la visita enregistrada al llibre d'actes trobat al «CEIP Felicinda Collell» de Càlig: "Día 31 Mayo 1941. La inspectora Fidela Mas insta la junta local de primera enseñanza a colaborar en compañía de los maestros en pro de la cultura, base fundamental del nuevo ESTADO y cuyos ideales deben ser Patria y Religión."

Continuant amb Càlig, els mestres Manuel Anglés i Froilán Borràs comenten a l'entrevista realitzada amb mi, recordar perfectament els mètodes d'aprenentatge d'aquella època, citats anteriorment. Cal destacar que els dos entrevistats van estudiar educació primària a la dècada dels 50, per tal de contextualitzar les seues vivències com a xiquets en l'època. Ambdós casos van estudiar al poble. A més, pel que fa a les visites d'inspecció, Manuel Angles comenta en l'entrevista que

"quan érem xiquets, recordo amb Don Pedro com a mestre, que ell tenia un quadern on ens feia escriure cada dia a un xiquet diferent, amb bona lletra, pulcre, diferents frases que ell marcava. I que això és el que mostrava als inspectors quan venien a visitar-nos, per tal de fer veure la cal·ligrafia i la correcta alfabetització de tots els xiquets.¹ També ens feien alguna pregunta en particular però res de l'altre món."

A més, en els dos casos es parla d'una forta influència del catolicisme, on es portava un registre de l'assistència a l'església dels xiquets, s'anava a l'escola els dissabtes per a fer l'evangeli, consignes escrites a la pissarra d'origen polític i patriòtic, a més d'una separació amb les xiques, que basaven el seu aprenentatge en treballs manuals (cosir, brodar...). Per tant entenem que com a la resta de llocs, a Càlig se seguien les directrius del règim i les visites d'inspecció, com comenten els entrevistats, eren habituals i se cenyien als criteris establerts en aquell moment.

¹ L'anomenat "Quadern de rotació".

Respecte al que fa les visites d'inspecció a Càlig, els entrevistats comenten que quan ells van començar a exercir, l'inspector es reunia amb el director i potser algun dia es presentaven a l'aula; però era més comú que a l'acabar la visita el director els comentaria les ordres de l'inspector. Si bé, podríem deduir que això coincideix amb l'entrada en vigor de l'EGB, perquè en anys anteriors ens consta una metodologia diferent respecte a les visites. Aquesta deducció està basada en el registre de les actes que s'ha trobat al «CEIP Felicinda Collell», que engloba des de l'any 1940 fins a 1972, on en totes les visites de l'inspector/a del moment estan presents diferents persones. Per a entendre millor com funcionava la gestió de les escoles, primer s'ha d'explicar que des de l'ajuntament es va crear la "Junta Local de Primera Enseñanza", que era l'òrgan utilitzat per a gestionar el funcionament de l'escola. En aquesta junta, sempre hi havia les mateixes persones: l'*alcalde* que a la vegada era el president de la junta, un *regidor*, el *capellà del poble*, el *metge*, un *pare de família*, una *mare de família* i un *mestre/a*. Aquesta junta era amb la que es reunia l'inspector/a després d'haver realitzat la visita a l'escola i normalment ho feien a la casa consistorial o, posteriorment, a l'ajuntament. La presència de totes les persones presents en aquestes reunions queda plasmada amb la inscripció del seu nom al marge de la pàgina de cada acta, a més de la firma de cada un d'ells. Les visites tenien una periodicitat aleatòria, en el sentit que l'inspector normalment es presentava a l'escola quan li anava millor, tenint en compte les diferents escoles de les quals era responsable i que havia d'anar organitzant-se per tal de complir les seues labors en totes elles, però sempre intentant acordar una cita prèvia.

L'evolució de les visites d'inspecció al llarg de la seua existència va anar acord amb el desenvolupament de la dictadura, perquè en els primers anys el règim volia crear una base sòlida per al seu model de govern. I per a poder fer possible això un dels punts més importants que havien de tenir de la seua part havia de ser l'educació. Per això, durant els primers anys de la dictadura, queda plasmat en el registre de visites d'inspecció com els inspectors donaven molta importància a com els mestres ensenyaven a les aules, què s'ensenyava i que es complia el catolicisme com a base de l'ensenyança. A més, també es va mostrar interès en abolir l'analfabetisme que era bastant alt en aquells anys, com bé demanda la primera inspecció de la que tenim registre al poble:

"Día 11 enero 1941. Como se acordó en la primera reunión de la junta local de primera enseñanza junto al inspector don Fernando Ávila, se llegaría a imponer multas a los padres de niños en edad escolar que tuvieran abandonados sus estudios elementales." (p.2).

Amb l'evolució de les visites entenem que en els últims anys de dictadura es va donar importància a diferents aspectes com poden ser: el material escolar, l'ordre en els arxius dels alumnes, el correcte estat de l'escola, la implicació dels pares, la importància dels menjadors escolars o inclús la preparació pedagògica. Per aquests motius en els últims anys de dictadura l'educació havia millorat bastant respecte als inicis com va comentar Froilán Borràs en l'entrevista:

“Quan vaig començar a Càlig de mestre l'any 1971, ja era diferent, intentàvem reparar les aules o demanar a l'ajuntament la construcció d'una nova perquè teníem massa xiquets. Però en general ensenyàvem amb llibertat totes les matèries i aportar la millor educació possible als alumnes.”

5. Metodologia

5.1. L'entrevista

En aquest Treball de Fi de Grau, hem emprat la metodologia pedagògica de les entrevistes, ja que hem considerat que és un mètode molt adequat per a poder conèixer quina era la situació de l'educació en el franquisme i concretament de les visites d'inspecció. En aquest cas, les entrevistes tenen una finalitat: recopilar les dades dels entrevistats per a conèixer la seua història personal relacionada amb el tema del nostre treball. En aquest sentit, Merlinsky (2006) parla de l'entrevista com a tècnica d'investigació:

La entrevista debe situarse en un campo que permite conectar prácticas y significados. Esto implica que dicha técnica de recolección de datos nos permite captar la información experimentada y absorbida por el entrevistado, al tiempo que capturar discursos particulares que remiten a otros significados sociales y generales (p.28).

Per tant, en aquest treball la informació la recopilem a partir de casos personals i concrets de mestres que van exercir durant aquests anys. Aleshores, es tracta d'un tema carregat d'afectivitat, la qual cosa sembla cridar una metodologia que tingués en compte tots els matisos humans que el tema conté, per tant em va fer decantar per una metodologia amb un caire més clarament qualitatiu: els relats de vida de mestres, l'ús de les fonts orals, una metodologia ja amplament usada amb relació a aspectes de la professió docent. En aquesta línia, investigacions sobre la metodologia biogràfica-narrativa segons Bolívar, Domingo i Fernández (2001) afirmen que “Una narrativa biogràfica consiste en establecer un orden en el conjunto de hechos pasados, entre lo que era y es hoy, entre las experiencias pasadas y la valoración que han adquirido en relación con los proyectos futuros” (p.42). En aquest cas, la singularitat consistia que demanàrem als mestres que focalitzaren sobre la seua formació i com van accedir a la docència en aquella època, a més d'explicar la seua experiència relacionada amb les visites d'inspecció ja quan exercien. També

hem realitzat una entrevista a una persona experta en història de Càlig, per tal de contextualitzar la situació al poble en aquells temps.

En concret vam entrevistar a dos mestres que van estudiar i també van exercir en dictadura al poble. Es tracta de Manuel Anglés, que a més de ser mestre a Càlig també va ser alcalde al llarg de setze anys. L'altre mestre entrevistat va ser Froilán Borràs, del que també cal destacar que va ser director del «CEIP Felicinda Collell». Pel que respecta a la persona experta en història del municipi, es tracta d'Aureli Querol, amb el que més que una entrevista, vam tenir una xerrada informal per tal de tenir coneixement d'algunes dades en concret i dubtes que no quedaven aclarits respecte a les escoles al poble.

Inicialment em vaig posar en contacte amb tres mestres dels quals tenia coneixement que havien exercit al poble durant la Dictadura, perquè són veïns del poble i aquí pràcticament tot el món ens coneixem. D'aquests tres mestres, només dos estaven disponibles per a realitzar les entrevistes, els dos citats anteriorment, que ho van fer amb molt de gust i amb tota la col·laboració. Les entrevistes tenien una sèrie de preguntes concretes per tal d'encaminar el tema que volíem tractar, però d'altres anaven sorgint o eren els mateixos entrevistats els que comentaven anècdotes o experiències que no apareixien en les preguntes inicials. Algunes d'aquestes preguntes inicials són les següents:

- Quina va ser la seua formació com a alumne a Càlig i que recorda del que fèieu a classe?
- Quina va ser la seua formació posterior a l'elemental, a quin lloc va estudiar, que s'estudiava, de quin any estem parlant?
- Què es necessitava per a arribar a ser mestre en aquella època?
- Què ens pot explicar de la seua etapa ja com a mestre i com era la situació laboral d'un mestre d'escola en aquells temps?
- Respecte a les visites d'inspecció. Com eren quan vosté era ja mestre, quina finalitat tenien, la seua periodicitat? Qualsevol cosa que recorde en general sobre aquest apartat?

5.2. Anàlisi de llibres d'actes

En aquest treball, hem utilitzat la metodologia d'anàlisi de llibres d'actes, ja que hem considerat que era un mètode més que adequat i necessari, perquè al tractar-se de la investigació de visites d'inspecció, seria molt important tenir davant algun document en el qual basar les nostres explicacions respecte a aquest tema. La finalitat dels documents es utilitzar-los per tenir una idea

més exacta del que passava al poble de Càlig en aquells temps i sense ells el treball no hagués estat complet. Segons Krippendorff (1990), l'anàlisi del contingut és considerat com una de les metodologies més importants de la investigació sobre la comunicació. La seua missió consisteix a estudiar rigorosament i sistemàticament la naturalesa dels missatges que s'intercanvien en els actes de comunicació.

Per tant, una part de la informació del treball ha sigut extreta a partir de la recerca de llibres d'acte de la "Junta Local de Primera Enseñanza" i el desenvolupament de l'educació al llarg de la dictadura. Aquests llibres havien d'estar a la força o bé a l'actual escola o una altra possibilitat és que es trobaren al registre de l'ajuntament del poble. Però com el primer que vaig poder fer van ser les entrevistes, els dos entrevistats em van comentar que ells recordaven haver vist aquests llibres a l'escola mentre exercien. Per tant, em vaig posar en contacte amb el director de l'escola «CEIP Felicinda Collell» de Càlig i només es va poder,² vaig anar en cerca d'aquests documents. A l'arribar al col·legi, el director ja em va guiar fins al seu despatx on a un antic arxivador replet de documents vaig començar a investigar. Després d'una bona estona, vaig esclarir de tot allò que només hi havia dos llibres relacionats amb les visites d'inspecció. Un d'ells era el llibre de registre de visites d'inspecció d'EGB, el qual per desgràcia, es trobava totalment en blanc. Però igualment va ser interessant saber de la seua existència. L'altre llibre que vaig trobar, va ser un llibre d'actes del que es coneixia com "La Junta Local de Primera Enseñanza" on havien registres que anaven des de l'any 1940 fins al 1972. Per tant incloïa completament l'etapa en la qual està basat el treball, a més quan em vaig posar a fullejar-lo, em vaig adonar que en quasi tots els registres d'actes es trobava la presència de l'inspector/a en el seu moment. Llavors li vaig comentar al director, si seria possible que m'emportara aquest llibre a casa per a realitzar la meua investigació, al que ell va accedir sense cap problema.

Una vegada a casa, em vaig posar a realitzar un buidatge de tots els textos del llibre. Cal dir, que es tracta d'un llibre d'actes de "La Junta Local de Primera Enseñanza", el qual conte 50 pàgines escrites. En aquestes pàgines, l'organització de les actes sempre és la mateixa. Normalment es reunien els mateixos participants: l'alcalde que a la vegada era el president de la junta, l'inspector del moment, el capellà, el metge, un regidor, una mare de família, un pare de família i un mestre/a. Aquestes persones eren citades al marge de la pàgina, a més que al final de cada acta firmaven tots i cada un d'ells. Destacar que a vegades els participants podien variar, per algun motiu i si algú no podia assistir, també quedava escrit en l'acta. També dir que totes les actes començaven així: "En la villa de Càlig a (día) de (mes) de (año), bajo la presidencia del señor alcalde, los Srs. componentes de la Junta Local de Primeria Enseñanza que al margen se expresan y se toman los siguientes acuerdos."

² Recordem que la major part de la investigació s'ha dut a terme durant el període de confinament i tancament de les escoles.

Llavors, un cop explicada la distribució de les actes dins del llibre, comentar que vaig haver de llegir totes les actes i mentre ho anava fent, vaig fer un buidatge basant-me en els meus propis criteris, on he suposat que seria més interessant extraure les actes que implicaven a l'inspector i sobretot les que tenien alguna anècdota diferent, perquè en moltes simplement es tractaven comentaris de visites rutinàries on tot pareixia estar correcte. Aquest buidatge l'he fet en un document a part, passant una a una les actes més interessants segons la rellevància per als objectius del estudi o inclús en alguns casos sols he tingut en compte algun fragment. Aquestes actes, més endavant les he introduït en el treball tal com anaven apareixent diverses qüestions que tenien relació amb alguna d'aquestes reunions i amb les que jo podia reafirmar la meua explicació.

6. Context històric

Per tal de situar-nos i contextualitzar el tema principal de la investigació, analitzarem els contextos històrics i específics de les visites d'inspecció a Espanya i Càlig al llarg de l'etapa que engloba el franquisme.

Situant-nos en el context històric, comencem la nostra investigació en els anys durant els quals transcorre la Guerra Civil (1936-39), per així partir d'una idea inicial respecte a les visites d'inspecció.

Una vegada acabada la guerra, el general Francisco Franco instaura una dictadura feixista, que s'allarga fins a la mort del dictador l'any 1975. Aquesta etapa històrica té una repercussió directa sobre el desenvolupament de l'educació i la docència, perquè la repressió administrativa practicada en el Sistema Educatiu va ser especialment intensa, tant en primària, secundària com en universitats. A més, es calcula que aproximadament una quarta part dels professors d'Espanya van ser expulsats de la docència. Aquest procés, és conegut com la “depuració de docents”, que es va dur a terme entre els anys 1940-1945, i es caracteritza principalment per desmantellar l'obra educativa republicana basada en el laïcisme, la coeducació i la introducció de nous mètodes pedagògics. D'aquesta forma, el nou govern franquista transformaria el sistema educatiu adaptant-lo als seus interessos, perquè es podria dir que no necessitava un personal docent “preparat en pedagogia aplicada”, sinó una divisió al servei del poder. Lògicament, el model previst per aquest govern tenia uns objectius antagònics i molt diferents del anterior, com se cita en l'ordre del 21 de Setembre de 1937, durant la Guerra Civil:

Las Escuelas de la Nueva España han de ser continuación ideal de las trincheras de hoy; han de recoger su espíritu exaltado y juvenil y han de prolongar en el futuro de esta Guerra

de ahora en la que combaten más que enemigos circunstanciales, poderes siempre vigilantes y permanentes como el Mal mismo.

La depuració va afectar docents, inspectors/es, alumnes, llibres de text i biblioteques escolars, tot i que la intenció fonamental de les noves autoritats es va dirigir a la depuració del personal docent pertanyent a la II República. Relacionant-ho amb aquest últim apartat, m'agradaria donar un exemple d'aquest procés que toca de prop a la meua família, perquè una persona molt propera a nosaltres es va veure afectada en aquella època. Es tracta del mestre, José Vicente Borràs Castell, veí de Càlig, que va exercir al llarg de la II República com a mestre de primària. Els seus familiars ens han transmès la seua història, on es va veure obligat a deixar el seu treball de mestre en acabar la Guerra Civil i fins i tot va ser condemnat a pena de mort, per ser mestre durant la II República. Més endavant, després de passar uns anys a la presó de Castelló, la seua condemna, va ser commutada per trenta anys d'empresonament, que no va complir perquè en aquella època molta gent va ser indultada després d'un temps. Però, una vegada lliure, al llarg de la dictadura, aquest mestre va ser vigilat i perseguit per les autoritats per tal de controlar que no portarà a terme el seu treball i devoció, que era l'ensenyament. Finalment, va poder exercir uns quants anys com a mestre una vegada concedida la sol·licitud de tornada a la docència l'any 1965, després de cinc anys de tràmits fins a la seua jubilació forçada l'any 1974.

Un altre exemple de la censura i persecució de l'ensenyament fora de les directrius del govern, queda plasmat en una altra visita enregistrada al llibre d'actes del «CEIP Felicinda Collell»:

“Día 15 Marzo 1951. La señora inspectora Fidela Mas se reúne con la junta local de primera enseñanza con intención de comunicar que ha visitado las escuelas de esta villa habiendo quedado satisfecha del aprovechamiento y aplicación de los niños, así como la labor de los señores maestros y maestras. Refiriéndose después a la escuela clandestina que funciona en este pueblo y dirigida por Carlos Adell a pesar de las órdenes de clausura que le han sido dirigidas y que no ha acatado, dice que está firmemente decidida a terminar de una vez con este asunto y para ello advierte que se vera precisada a comunicarlo al señor gobernador civil para que le aplique ha dicho individuo la sanción correspondiente, así como a los padres de niños y niñas que ahí asisten.” (p.14).

Respecte a la contextualització a Càlig, l'ensenyament es va dur a terme amb les directrius supervisades pel govern franquista, com queda esclarit en l'apartat anterior. Tenint en compte la situació geogràfica d'aquest poble, ubicat al nord de la Comunitat Valenciana, no es permetia l'ensenyament a l'escola del poble de la llengua valenciana, com m'han explicat moltes vegades els meus avis. Si bé, ells sempre han destacat que a Càlig només comptaven amb un únic llibre per a totes les matèries. Llibre que encara conserven i m'han cedit per a fullejar-lo. També destacar que estaven separats xics i xiques a l'escola, on les xiques aprenien una matèria anomenada “labors” que consistia a aprendre a cosir entre altres feines de casa mentre cantaven cançons. I donant-li molta importància a la religió, sobretot portant un registre dels alumnes que

anaven a l'església els diumenges. Aquest registre del qual sempre m'han parlat els meus avis, ha estat corroborat amb un fragment d'una reunió de la "Junta Local de Enseñanza Primaria" on es comenta:

"El señor Presidente manifiesta su deseo de acabar con la blasfemia en la localidad y el señor Cura el de fomentar la asistencia a la Santa Misa de todos los niños de las Escuelas; para ello el señor Cura pasará semanalmente al señor Alcalde, nota de los que faltan a ella por llevárselos sus padres al campo, para remitirla al Excmo. Señor Gobernador." (p.16).

Respecte a les escoles en si a Càlig, l'historiador Aureli Querol, expert en la història del poble, em va concedir una xicoteta xerrada on em va explicar el desenvolupament de les escoles a Càlig. D'aquesta conversació informal em vaig quedar amb què al llarg de la dictadura, el poble no tenia un recinte específic per a donar classe als alumnes, que van haver de canviar de lloc constantment.

Al llarg de la Guerra Civil, els xiquets i xiquetes del poble no anaven a l'escola perquè moltes famílies van haver de fugir o refugiar-se degut a la situació. Una vegada acabada la guerra, els alumnes que s'ho podien permetre assistien a classes particulars a casa de mestres que vivien al poble a canvi d'un pagament. L'absència d'escola es va prolongar uns mesos després d'acabar la guerra, perquè en aquell moment no hi havia una inversió estatal en construcció d'escoles ni la disposició d'una casa on el mestre s'allotjaria. Però finalment, des de l'ajuntament es va decidir reobrir l'antiga escola republicana, situada al que actualment coneixem com la Casa de la Vila. Això ha sigut deduït, basant-nos en la primera visita que queda enregistrada al llibre d'actes trobat a Càlig on es va constituir la "Junta Local de Primera Enseñanza" (òrgan local que gestionava el funcionament de l'escola):

"Día 10 diciembre 1940. Convocada por el señor alcalde a ruego del señor inspector de primera enseñanza don Francisco Avila se reunieron en la casa abadía los señores aquí presentes (alcalde, inspector, cura, médico, concejal, madre de familia, padre familia y maestro) para constituir la Junta Local de Primera Enseñanza. Constituida la referida junta, el señor inspector, nos notifico las atribuciones que tal junta tiene así como las obligaciones una de las cuales fue el reunirse mensualmente para así intercambiar impresiones sobre la marcha de la escuela y ver al mismo tiempo de poner en practica lo que para tal fin fuere menester." (p.1).

L'espai citat anteriorment, es mantingué com a espai dedicat a l'escola, fins que una sèrie de problemes estructurals a principis dels anys 50 van obligar a l'ajuntament a canviar d'espai per a fer escola. A més, des de feia ja un temps, la inspectora d'aquell moment ja demandava habilitar un nou espai per a donar les classes, perquè l'emprat en aquell moment, es quedava massa petit com bé s'exposa en la següent visita enregistrada al llibre d'actes:

“Día 11 Mayo 1953. La visita efectuada a las escuelas por la inspectora Doña María Teresa Coloma, la cual observa que este pueblo solo tenia dos escuelas unitarias de niños y que sobrepasaban la matricula de 40 cada una de ellas. Y comprendiendo que los señores maestros no podrán efectuar una buena labor.” (p.21).

Al tractar-se d'una situació sobtada, es va haver d'emprar l'antic Palau de Vallterra de manera improvisada durant un temps mentre es reformava un altre espai. Ja en l'any 1955 l'ajuntament va dur a terme unes reformes a l'antic centre republicà (actualment Casa de Cultura), que va ser requisat per la *Falange* a l'acabar la guerra. Una vegada acabades aquestes reformes, va ser emprat com a escola del poble fins a la construcció de l'escola «Felicinda Collell», que coneixem avui en dia, a mitjans dels anys 60.

A més, és necessari destacar que des dels anys 60 i fins als anys 90, a Càlig es comptava amb l'opció d'una escola privada al convent de monges Trinitàries, que encara avui en dia es manté com a convent de clausura. En aquest convent els pares i mares dels xiquets els podien portar a fer escola ja des dels tres anys a canvi d'un pagament; però, normalment, una vegada arribada l'edat escolar la majoria començaven l'escola elemental. Aquesta escola de pàrvuls també apareix en les visites d'inspecció realitzades al poble: “Día 22 de febrero de 1964. Se ha hecho una vista al colegio de párvulos de las monjas trinitarias, y se ha orientado a las monjas para que soliciten el reconocimiento provisional y legal del colegio.”

Pel que fa a la situació laboral dels mestres durant la Dictadura, segons la informació extreta de les entrevistes realitzades a Froiln Borràs i Manuel Anglés, comenten que era molt precària. Comentar primer el camí que els dos van fer per arribar a ser mestres. Els dos, al acabar l'escola elemental, van cursar batxiller, un de manera presencial a l'escola de Benicarló (Froilan Borràs) i l'altre pel seu propi compte (“lliure”: Manuel Anglés). Una vegada acabat el batxiller com comenta el mestre Froilán Borràs: “anàvem a fer una prova d'accés a magisteri a Castelló en la que ens ho jugàvem tot en un dia i per sort vaig poder aprovar i cursar després els tres cursos de la carrera”. Mentre que Manuel Anglès comenta un camí una mica més enrevessat:

“jo vaig cursar el batxiller més tard perquè vaig haver de posar-me a treballar als 14 anys, però el mestre del poble, que era amic del meu pare, pensava que era una llàstima que no seguís estudiant. Llavors em van convèncer i ho vaig fer. Però, clar!, al jo ser més gran que la majoria dels alumnes de Magisteri per haver interromput els meus estudis, em va coincidir amb el servei militar. El vaig realitzar a Cartagena, i vaig haver d'estudiar per mi mateix al vaixell, perquè estava destinat a la marina. Però igualment ho vaig poder treure tot a la primera”.

Més endavant els dos comenten que es presentaven a oposicions quan va sorgir l'oportunitat. I una vegada amb la plaça adjudicada els dos comenten la situació laboral en aquells temps. Froilan Borràs:

“la situació laboral del mestre era precària: cobrar poc, recorde que guanyàvem unes 7.800 pessetes. No res, no ens donava quasi per a viure. Després va anar pujant, però amb comptagotes. I sincerament al meu entendre fèiem molta feina i passàvem moltes hores per a rebre aquest sou.”

Manuel Anglès comenta respecte a aquest apartat:

“quan tenia la carrera, tenia tot, es va posar en contacte amb mi l'inspector de la zona per oferir-me un treball temporal a La Todolella, que clar, vaig acceptar de seguida. I ja l'any següent convoquen oposicions i vaig aconseguir una plaça a Benassal. En aquell moment, recorde que cobrar unes 3000 o 4000 pessetes al mes, una misèria. Vaig haver de posar-me a fer repàs per tal de poder viure i fer-me una casa. Ja més endavant va haver-hi una vaga i ens van pujar bastant el sou.”

7. Resultats

En aquest apartat s'exposen els resultats de la investigació realitzada al llarg del transcurs d'aquest treball. Es tracta de tots els fragments del llibre d'actes que han sigut emprats en el treball o es poden considerar destacables, tot i que en el buidatge fet apart hi trobem molts més. També fer una menció a les entrevistes fetes als mestres que van exercir al llarg de la dictadura a Càlig, que també formen part dels resultats i que estan incloses al llarg del treball aportant un gran valor als resultats i al treball en general.

Data	Persones presents	Inspector/a	Tema a tractar	Conclusió de la visita
10-12-1940	Alcalde Inspector/a Capellà Regidor Mare de família Pare de família Mestre/a	Francisco Avila	La constitució de la “Junta Local de Primera Enseñanza”	L'inspector explica a les persones presents les atribucions i obligacions que té dita junta i la intenció de reunir-se mensualment.

11-1-1941	Alcalde Inspector/a Capellà Regidor Mare de família Pare de família Mestre/a Metge	Francisco Avila	La puntualitat i l'absentisme escolar	L'inspector indica la necessitat de la puntualitat i sobretot de l'assistència de tots els xiquets i xiquetes en edat escolar a les classes. Comentant que si es segueix incomplint aquesta norma, s'imposaran multes econòmiques als pares dels alumnes no assistents.
31-5-1941	Alcalde Inspector/a Capellà Regidor Mare de família Pare de família Mestre/a Metge	Fidela Mas	Base fonamental a seguir en l'ensenyament en l'escola	La inspectora insta a la junta a col·laborar en companyia dels mestres en pro de la cultura, basant l'ensenyament en els ideals de l'estat que han de ser Pàtria i Religió.
2-10-1942	Alcalde Inspector/a Capellà Regidor Mare de família Pare de família Mestre/a Metge	Fidela Mas	Intercanviar impressions sobre el funcionament de l'ensenyament al poble. També el mal estat de l'escola	La inspectora prega a la junta que comuniquen a inspecció les dades necessàries per a la inclusió d'aquest poble en el pla de construccions escolars.
11-5-1944	Alcalde Inspector/a Capellà Regidor Mare de família Pare de família Mestre/a Metge	Fidela Mas	Intercanviar impressions sobre el funcionament de l'ensenyament al poble Parlar sobre la fundació de la mutualitat escolar	La inspectora, complint ordres de superiors, insisteix en la fundació de la mutualitat escolar en aquest poble i de forma eloqüent i senzilla exposa els seus avantatges.

28-2-1948	Alcalde Inspector/a Capellà Mestre/a Delegada S. Femenina Delegat F. de Juventudes	Fidela Mas	Mal estat de les portes dels balcons	S'aprova la reforma dels balcons, a més també es col·loquen unes noves pissarres.
15-3-1951	Alcalde Inspector/a Capellà Mestre/a Delegada S. Femenina Delegat F. de Juventudes Metge	Fidela Mas	Intercanviar impressions sobre el funcionament de l'ensenyament al poble Situació de l'escola clandestina que es realitzava al poble	La inspectora es refereix a l'escola clandestina dirigida per Carlos Adell i que tot i les reiterades advertències encara no sa clausurat. Per tant la inspectora pren la decisió de comunicar-ho al governador civil si la situació segueix igual.
11-5-1953	Alcalde Inspector/a Mestre/a Pare de família Delegat F. de Juventudes Metge	M ^a Teresa Coloma	Excessiva matrícula d'alumnes per classe	La inspectora indica que 40 alumnes per aula sobrepassa el nombre adequat perquè que els mestres puguin realitzar la seua feina. Per tant proposa la decisió de no permetre més ingressos a l'escola i que s'obris una llista d'aspirants per quan hi haguera places. Proposta amb la qual la junta no està d'acord i que es decanta per construir un nou espai perquè cap xiquet ni xiqueta es quedara sense poder assistir a l'escola.

5-5-1958	Alcalde Inspector/a Capellà Mestre/a Delegada S. Femenina Delegat F. de Juventudes Metge Mare de família	M. Soler Real	Intercanviar impressions sobre el funcionament de l'ensenyament al poble Instal·lació una nova aula	L'inspector mostra la seua satisfacció amb el treball dels mestres tot i l'excessiva matrícula per aula. També es preocupa perquè la nova aula conste de tot el material necessari (mobles, pissarres, material escolar, finestres, etc.).
30-11-1962	Alcalde Inspector/a Capellà Concejal Mestre/a Delegada S. Femenina Inspector de sanitat Metge Mare de família	Nieves Escamilla Arguch	Implicació dels pares en l'educació dels seus fills Menjador escolar	La inspectora comenta a la junta la necessitat que els pares s'impliquen més en l'ensenyament dels seus fills perquè segons el seu punt de vista ells també formen part de l'ensenyament. A més, mostra la seua satisfacció amb el nou menjador escolar i dóna normes sobre el compliment alimentari.
11-1-1963	Alcalde Inspector/a Regidor Mestre/a Delegada S. Femenina Metge	Jaime Juan Castanyer	Ordre pedagògic i educatiu Menjador escolar	L'inspector mostra una gran satisfacció amb la manera d'ensenyar dels mestres de l'escola del poble. També amb la mateixa satisfacció parla sobre l'estat i la qualitat del menjador escolar.
22-2-1964	Alcalde Inspector/a Inspector de sanitat	Francisco Avila	Intercanviar impressions sobre el funcionament de l'ensenyament al	L'inspector expressa la seua satisfacció amb el transcurs de la docència en l'escola del poble

	Capellà Mestre/a Delegada S. Femenina Mare de família		poble Absentisme escolar Escola de pàrvuls	També destaca que és inacceptable que en aquesta època els pares dels xiquets els obliguen a anar a recollir olives a Tortosa tenint en compte que faltaran a les classes. Finalment també mostra la seua opinió de la visita a l'escola de pàrvuls de les monges a la qual recomana realitzar la sol·licitud de reconeixement provisional i legal del centre.
12-1-1972	Alcalde Inspector/a Regidor Mestre/a Delegada S. Femenina Metge	Blás Osanz	Instal·lació d'una nova aula en una part de l'edifici escolar	La junta local sol·licita la instal·lació de una nova aula a l'inspector perquè es necessari per a poder tindre menys alumnes per aula. Aquesta nova aula s'instal·laria en un espai de l'escola que esta en desús i l'inspector té l'última paraula de si seria possible.

8. Conclusions

El bàndol nacional guanyà la Guerra Civil, i amb aquesta victòria es va iniciar una etapa fosca en la història del nostre país: supressió de llibertats, persones contràries al règim empresonades i censura en diferents apartats.

Encara mentre s'estava lliurant la guerra, el bàndol nacional va començar a exercir la seua influència en l'educació dels territoris que estaven baix el seu control. Mitjançant la Circular del 8 de març de 1938, es van autoritzar de nou les visites d'inspecció en l'anomenada zona "nacional" i es restablia l'educació religiosa dins i fora de les escoles. D'aquesta forma començà el paper fonamental que van tenir les visites d'inspecció i els inspectors que la realitzaven al llarg de tota la dictadura. El règim es va afanyar a modificar la coeducació; l'educació diferenciada es va convertir en un poderós arma de repressió social i de control moral, especialment durant els anys quaranta i cinquanta, no només es va aplicar a l'àmbit educatiu, també a altres activitats socials. Van utilitzar el pecat com a mecanismes per provocar la tensió i l'angoixa al poble, les relacions entre persones de diferent sexe eren considerades pecaminoses pel que fa a la moral catòlica es refereix. No es va tractar només d'un assumpte d'Estat, l'Església catòlica va cooperar amb entusiasme en la tasca de conscienciació.

Quan va començar la dictadura es va dur a terme una depuració en l'àmbit de l'educació respecte a l'anterior govern republicà. Això va afectar tant a mestres, llibres i metodologia d'ensenyament. Però d'aquests al que més es va perseguir durant els primers anys de la dictadura van ser als mestres que havien exercit al llarg de la II República. Van ser perseguits i inhabilitats del seu treball, obligats a realitzar altres feines o a exiliar-se per tal de no sofrir aquesta constant persecució.

Al llarg dels primers anys de dictadura, el govern franquista va utilitzar les visites d'inspecció com a ferramenta essencial per a mantenir el control sobre el que i com s'ensenyava les escoles. Els inspectors rebien les directrius a seguir en el desenvolupament de la seua tasca i havien de fer visites a les diferents escoles que tenien assignades. En aquestes visites, els inspectors havien de dictar el model a seguir en les escoles, juntament amb la presència i gestió tant de l'alcalde del poble, el cura i els mestres. A més, l'inspector solia entrar a les aules per a veure com era una classe personalment, per comprovar ell mateix si era cert que en eixa escola a la qual visitava s'ensenyava de manera adient, que el règim dictava. També era comú que el mestre tingués algun document dels alumnes per a mostrar a la persona que realitzava la visita. D'aquesta forma els inspectors podien comprovar mitjançant aquests documents, el desenvolupament dels alumnes a l'escola; normalment respecte a la cal·ligrafia i alfabetització. Aquestes visites portaven un registre cada cop que es realitzaven en un llibre on l'inspector realitzava una explicació de totes les observacions que havia fet al llarg de la visita.

Una darrera reflexió és que en aquest treball queda demostrada la importància i la influència de la ideologia del règim franquista sobre l'educació. I que la ferramenta emprada per a aquesta funció van ser els inspectors amb les seues visites i control sobre les escoles i els mestres que en elles exercien.

Al llarg del transcurs dels anys, basant-nos en els comentaris dels inspectors en les seues visites, es veu una evolució en les seues finalitats i interessos respecte a la docència en les escoles. Es van anant ampliant els punts de millora de l'escola que els inspectors englobaven arribant a multitud d'aspectes com s'explica en els següents registres de visites:

“Día 2 de Mayo 1958. Informe del señor inspector M. Soler Real que dice: informe que presenta con motivo de las visitas de inspección, primero dada la gran transcendencia que para la buena marcha de la enseñanza tiene el debido funcionamiento de este organismo el inspector recomienda la celebración de las sesiones reglamentarias y el cumplimiento de cuantas misiones les confieren la legislación vigente, interesando principalmente la instalación de la clase numero 3 (muebles y material) habida cuenta de la excesiva matricula de las dos existentes. Segundo, comprobado el estado de las escuelas, hace constar que es satisfactoria en cuanto al trabajo de los maestros, a pesar de la excesiva matricula escolar. Tercero, especialmente recomienda las reuniones reglamentarias de la junta almenos una vez al mes, y la puesta al día de los ficheros de los niños.” (p.26).

“Día 30 de noviembre de 1962. Para celebrar sesión extraordinaria de la vista de inspección a las escuelas de este municipio, previa notificación interesada por la señora inspectora de la zona, doña Nieves Escamilla Arguch, de conformidad con lo dispuesto en la O.M. 23 de Enero de 1957 . Informe sobre las disposiciones legales que afectan al funcionamiento de la junta y al cumplimiento de cuantas misiones le confiere la legislación vigente y de modo especial sobre que la acción de sus miembros se no se ciña de modo exclusivo al o estrictamente escolar, sino que se extienda a todos los posibles ámbitos de defensa de los intereses de los niños, especialmente estimulada a las familias, para que los padres, como educadores naturales de sus hijos, cumplan los deberes que también a ellos señala la ley fundamental de educación . Informe de la señora inspectora sobre el estado de la enseñanza en las escuelas visitadas, haciendo constar que es satisfactoria en todos sus aspectos y, en atención a ellos, tiene a bien felicitar a los señores maestros por entusiasmo con que desarrollan la labor educativa, así como los resultados obtenidos. Informe de la señora inspectora sobre el comedor escolar, expresando su satisfacción por el buen funcionamiento del mismo y felicitando al ayuntamiento por su obra educativa. Seguidamente da normas sobre el cumplimiento alimentario.” (p.32).

Voldria comentar dins d'aquest apartat de conclusions que m'he posat en contacte amb l'ajuntament de Càlig, per tal que tingueren constància de l'existència d'aquest llibre de registre d'actes que vaig trobar. Tant l'alcaldeessa, com la regidora de cultura m'han mostrat la seua satisfacció per la troballa i a més tenen intenció de recuperar aquests documents. La seua intenció

és, una vegada jo el torne a l'escola, sol·licitar que aquests documents passen a propietat de l'ajuntament per tal de restaurar-los i posteriorment ser exposat al museu que es construirà pròximament a la Torre de Càlig del segle XIII.

8.1. Limitacions

Al llarg del desenvolupament d'aquest treball m'he vist afectat per l'estat d'alarma que s'ha instaurat a Espanya a causa del Covid-19. Aquest inconvenient m'ha portat diferents retards en la finalització de certs apartats del treball. Em referisc sobretot a les entrevistes i a la recerca de documents que volia fer al «CEIP Felicinda Collell», perquè l'obligació de romandre casa al llarg del confinament no em permetia fer aquestes dues parts tan importants del treball. Però finalment, gràcies a la col·laboració tant dels entrevistats com del director de l'escola ho vaig fer el més prompte possible en aquell moment. Tot i això voldria destacar que hagués sigut interessant disposar de més temps per a extraure la màxima informació dels llibres trobats a l'escola, però igualment em sent satisfet amb el resultat.

9. Bibliografia i webgrafia

- Agulló, M^a.C. (2007). Possibilitats i riscos de les fonts orals en la investigació històrica-educativa. *Educació i Història: Revista d'Història de l'Educació*, 9-10, 27-39. Consultat 4 maig 2020, des de <https://www.raco.cat/index.php/EducacioHistoria/article/view/31828>
- Bolívar, A, Domingo, J. i Fernández, M. (2001). *La investigación biográfico-narrativa en educación: Enfoques y metodología*. Madrid: La Muralla.
- Fenoy, R. (n.d.). *Historia de la Inspección de Educación*. Consultat 30 d'abril 2020, des de <https://www.edudactica.es/Docus/Ensayos/Historia3%20Inspeccion.pdf>
- Gálvez, G. i Onieva, A.J. (1942). *Para ser Inspector de Primera Enseñanza*. Madrid: Afrodísio Aguado.
- Juan Borroy, V.M. (2004). *La tarea de Penélope: cien años de escuela pública en Aragón*. Zaragoza: Ibercaja, Obra Social y Cultural.
- Krippendorff, K. (1990). *Metodología de análisis de contenido: teoría y práctica*. Barcelona: Ediciones Paidós.
- Ley de 17 de julio, sobre Educación Primaria, BOE núm. 199 (1945).
- López, M^a.T. (2013). *Historia de la inspección de primera enseñanza en España*. Madrid: Ministerio de Educación, Cultura y Deporte, Subdirección General de Documentación y Publicaciones.
- Macho, P.J. (2010). Inspección Educativa: un modelo para el siglo XXI. *Organización y gestión educativa: Revista del Fórum Europeo de Administradores de la Educación*, 18 (1), 8-13.
- Martí, J.J. (2002). *Poder político y educación. El control de la enseñanza. (España, 1936-1975)*. València: Universitat de València.
- Merlinsky, G. (2006). La Entrevista como Forma de Conocimiento y como Texto Negociado: Notas para una pedagogía de la investigación. *Cinta de Moebio*, 27, 27-33. Consultat 2 de maig 2020, des de <http://www.facso.uchile.cl/publicaciones/moebio/27/merlinsky.pdf>
- Ministerio de Educación Nacional. (1937). Orden de 21 de septiembre de 1937 abriendo concurso libro de lectura Escuelas primarias. Boletín Oficial del Estado de 22 de septiembre, 3.475-3.476.

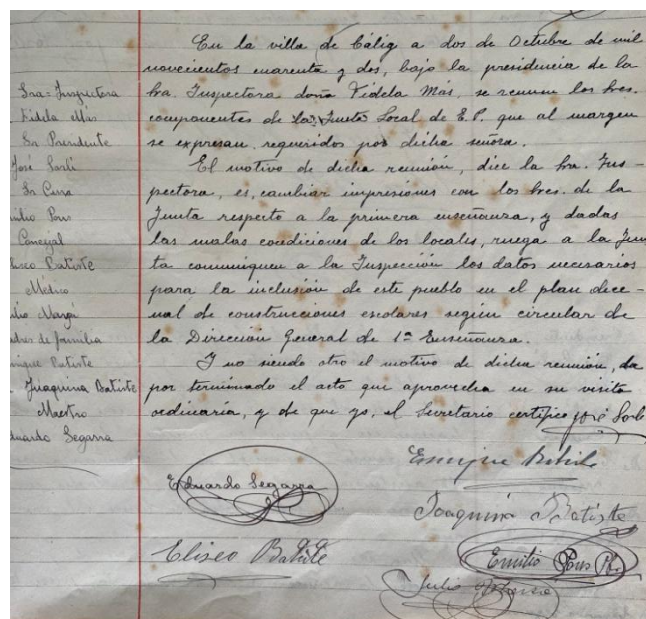
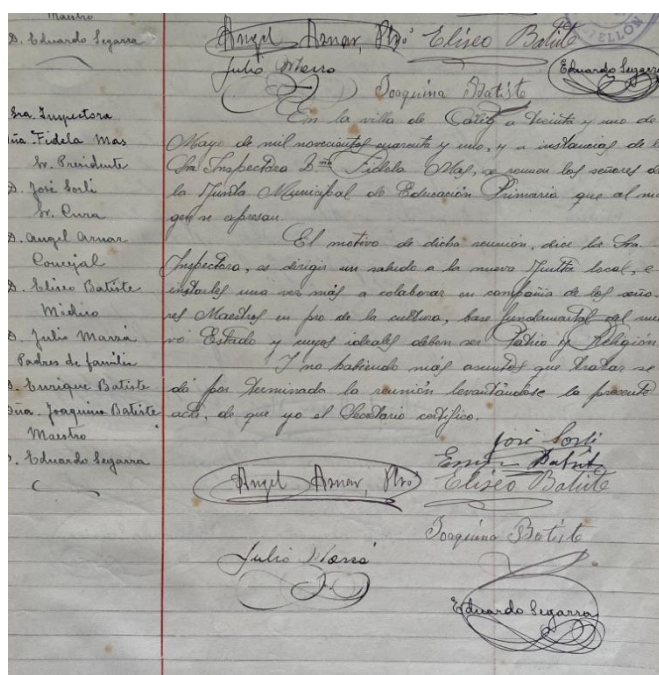
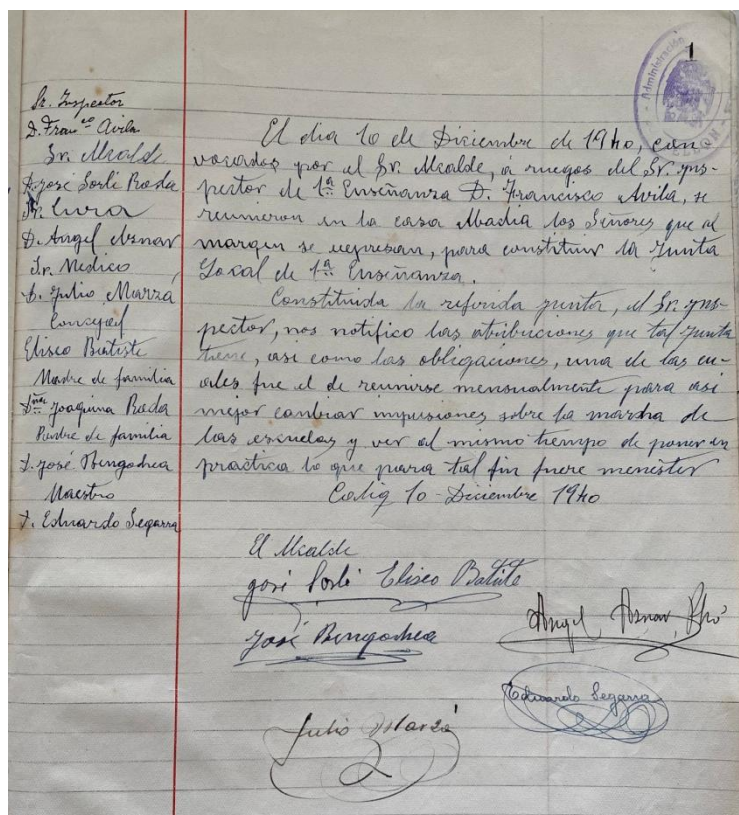
Montagut, E. (2016, febrer 1). Franco liquidó el modelo republicano: La educación en el franquismo. *Nueva Tribuna*. Consultat 29 d'abril de 2020, des de <https://www.nuevatribuna.es/articulo/historia/educacion-franquismo/20160201151555124959.html>

Rodríguez, A. (2011). *José Vicente Borrás. Memorias de un maestro republicano*. Benicarló: Onada Edicions.

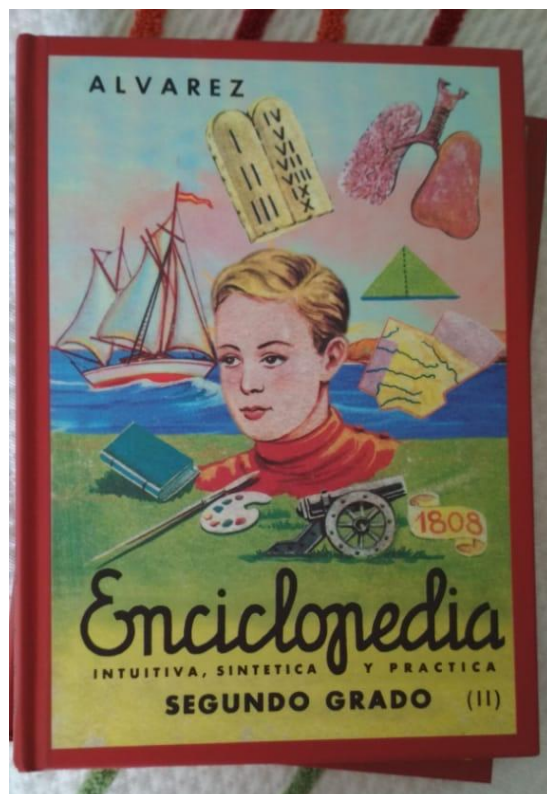
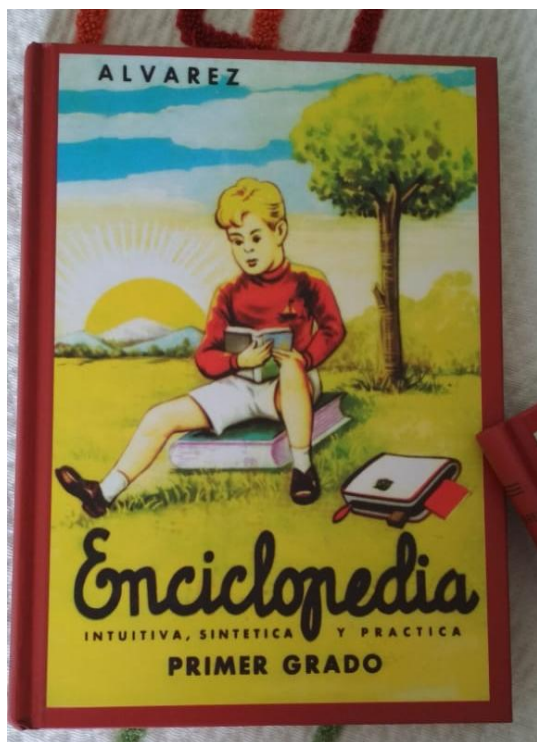
Ruiz, J. (ed.). (1985). *La Educación en La España Contemporánea*. Madrid: Sociedad Española de Pedagogía.

10. Annexos

10.1. Llibre d'actes trobat al <<CEIP Felicidad Collell>>

10.2. Llibres d'ensenyament utilitzats a l'escola de Càlig

10.3. Registre dels càrrecs de la "Junta Local de Primera Enseñanza" a Càlig

Any	Mestres	Inspector/a	Alcalde	Pedro	Méjor
10/12/1940	Eduardo Segarra ^{Ingeniero} ① Concejo Maritimo ^(Baixa) ②	Francisco Ariza	José Solís Roda	Angel Tenor	Julio Marín
10/3/1941	José ^(Baixa) ① M ^a Rosa ^(Baixa) ② Flecha ^(Baixa) ③		"	"	"
31/5/1941		Fidelia Mas	"	"	"
17/7/1941	Daniel ^(Baixa) ① Dura Torés ^(Baixa) ②	"	"	"	"
9/8/1941	Daniel ^(Baixa) ① Dura Torés ^(Baixa) ②	"	"	"	"
6/11/1941	M ^a Teresa ^(Baixa) ① Cayro ^(Baixa) ② Torres ^(Baixa) ③	"	"	"	"
15/1/1942		"	"	Emilio Pons ^(Baixa)	"
14/5/1942	Salvador Vila ^(Baixa) ① Barral ^(Baixa) ② M ^a Teresa ^(Baixa) ③ Cayro ^(Baixa) ④ Torres ^(Baixa) ⑤	"	"	"	"
12/1/44	Francisco ^(Baixa) ① Savall ^(Baixa) ② Pons ^(Baixa) ③	"	Joaquín ^(Baixa) ① Anglés ^(Baixa) ②	"	"
24/2-44	Pedro ^(Baixa) ① Portillo ^(Baixa) ② Lardone ^(Baixa) ③	"	"	"	"
1-9-44	Micaela ^(Baixa) ① Miquel ^(Baixa) ② Savall ^(Baixa) ③	"	"	"	"
17-2-45	Micaela ^(Baixa) ① Miquel ^(Baixa) ② Savall ^(Baixa) ③	"	"	"	"
17-2-45	Eduardo ^(Baixa) ① Segarra ^(Baixa) ② Francisco ^(Baixa) ③ Savall ^(Baixa) ④ Pons ^(Baixa) ⑤	"	José ^(Baixa) ① Dura ^(Baixa) ② Torres ^(Baixa) ③	"	"
31-1-48	Francisco ^(Baixa) ① Muri ^(Baixa) ② Planells ^(Baixa) ③ Genoveva ^(Baixa) ④ Ferrer ^(Baixa) ⑤	"	José ^(Baixa) ① Dura ^(Baixa) ② Torres ^(Baixa) ③	"	"
15-3-51	Genoveva ^(Baixa) ① Ferrer ^(Baixa) ②	"	José ^(Baixa) ① Dura ^(Baixa) ② Torres ^(Baixa) ③	"	"

8-3-57	José A. Beltrán	"	José Regodón	Emilio Bero	Julio Martí
28-6-52		"	Julia Quiral	"	"
12-9-52	José Antonio Delgado (Borica) Jesús Carreras (Borica) D. Fco. M. Arino Paulo D. Pedro Germán Lucas	"	"	"	"
4-7-53	Francisco Ferrer Durall (Borica)	M.ª Rosa Colón	"	"	"
1-9-53	M.ª Carmen Cortés López (alta) (Borica)	"	"	"	"
27-11-54	M.ª M. Arino Paulo (Borica) propietaria M.ª Carmen Cortés López (Borica) (alta) José Barroja (interior) Francisca de Robles Garza (alta) propietaria	"	Vte Quiral Moras	"	"
30-10-54	Concepción Rubio Jorner (alta)	"	"	30-10-54 D. Luis Riera Cano	"
5-5-58		M. Soler Real	José Fontanet (alt)	"	"
1-9-58	Francisca Bailo Colop (alta) (propietaria)	"	"	"	"

10.4. Registre de defunció de Felicidad Collell

Número 76

REGISTRO CIVIL DE Beniarlo

Felicinda Collell (marida)
de 74 años

Se inscribe la DEFUNCION de D.ª Felicidad Collell
Marida, natural de Vallbona
(Castellón), nacida el 12 de
septiembre de mil ochocientos
ochenta y dos, domiciliada en
Beniarlo, profesión Nacional, hijo de
D. Juan Collell y de D.ª María
Collell, de estado viuda, de cuyo único
filiado, D. Juan Collell, fallecido, no deja sucesión.

Falleció en su domicilio
el día 12 de Agosto
de mil novecientos cincuenta y seis
a las once horas, minutos, a conse-
guencia de una enfermedad, embolia cerebral,
y su cadáver habrá de recibir sepultura en el cementerio de Beniarlo.

Se practica el asiento en virtud de manifestación que
hace María Josefa Riera, viuda de la
marida, mayor de edad, casada, sin hijos,
que en su domicilio en calle del
Carmen, 33, en el pueblo del Muro de
Beniarlo, según con el número 153 de registra-
ción.

que quedan archivados en el legajo correspondiente.

TESTIGOS del mismo: Don Agustín Pío Soler
y Don Juan, domiciliados en la calle de
de estado casado, y Don Juan Benito de
Pinto, de estado casado, domiciliados en la calle de
de estado casado, ambos mayores de edad.

AUTORIZAN la inscripción: el Juez D. Federico Guo
Don Miguel Arrellano Sola y Secretario
del día 12 de Agosto
de mil novecientos cincuenta y seis.

Y leído el asiento se sella con el del Juzgado, y lo firma el señor
Juez con los testigos, la manifestante,
y el Secretario, que CERTIFICÓ.

Seal de Beniarlo y Arrellano Sola

10.5. Llibres del mestre republicà, José Vicente Borràs, prestats per la família

